

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΜΥΘΑΛΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Κοκκίνισε ως τ' αϊτιά η Χαΐδω, σάν άκουσε αυτό τον τελευταίο στίχο· και κατέθεσε τὰ μάτια. Βοή μεγάλη σηκώθηκε απ' όλες τις συντροφίες:

—Στὸ χορό! Στὸ χορό! φωνάζανε τὰ παλληκάρια.

Και στὰ μάτια τους μπιμπιλίζε ὁ θαυμασμός κι' ὁ πόθος ξεσηκωμένος απ' τὸ κρασί. Βόλωνε μπροστὰ τὴ Μόσχω· κ' ἡ Χαΐδω τῆς κρατοῦσε μ' ἕνα μεταξωτὸ μαντήλι ἀπὸ κοντὰ ὁ Φῶτος, κυπριασάκι λυγρὸ, λεβέντη ἀπαράθλητος. Τ' ἀσῆμι, τὸ χρυσάφι, πέφτανε θροχὸ στὸ δίσκο τῶν λυράρηδων, σὰ μήκη, κάποια φορὰ, μπροστὰ ἡ Χαΐδω. Ὁ Φῶτος ρίχνει πρῶτος· κ' ἀκολουθοῦν νεοὶ καὶ γέροι. Σειτάει κρυφοπερήφανα, σ' ἐμὲν λυγέται, κάθεται ἀλαφρά στὶς γάμπες τῆς, τινάζεται σὰ λάστιχο, στριφογυρίζει σὰ ντερθίσης στὴ μύτη τοῦ μικροῦ τῆς ποδαριού· στοὺς ρυθμούς τοῦ τοσάικου χορεύει τὸ τραγοῦδι τῆς, χορεύει τ' ἄνοιμά τῆς καὶ τὴ δόξα τῆς· κ' ὕστερα τραβαίει τὸ σπαθὶ τῆς καὶ χορεύει καὶ μ' αὐτὸ· καὶ εἶνε ὁ ἀρχάγγελος στὴν πόρτα τοῦ παραδείσου· τὸ ντουφεκιδὶ ἀνάθει· τὰ παλληκάρια, ξεφρηνισμένια, τὸ ρίχνανε στὶς μπαταριές· ὁ τόπος καίγεται:

—Νὰ μᾶς ζήση ἡ καπετάνισσα!

—Ἄπάνω σὲ τοῦτο τὸ πανηγύρι τὴν εἶχε ζυγώσει ὁ πολέμαρχος:

—Ἄκου, ὄρη, Χαΐδω! τῆς εἶπε ὁ γέρο Μπότσαρης, γελῶντας κάτω απ' τὰ παχειὰ μουστάκια του: "Υστερ' απ' ὅσα ἐκα μέε, ὄρη, καὶ σὺ κ' ἡ Μόσχω, απ' τίς παλληκαριές σας, πού τίς ἐγεῖ καύχια καὶ καμφοὶ ἀλάνερο τὸ Σοῦλι· καὶ τὰ Γιάννενα θουίζουμε κι' εὐλογοῦμε τὸν κόσμο... εἶπαμε μὲ τοὺς καπετάνιους νὰ σὰς δώσουμε, ἔσένα καὶ τῆς Μόσχως τὸ ἐλεύθερο νὰ ῥχάσατε στὰ σουβούλια· καὶ νάχετε, μαθές, καὶ οἰεὶ τὴ γῶμη, τὸ ἴδιο σάν κι' ἐμᾶς... γιατί ἐσεῖς, ὄρη Χαΐδω δὲν εἰσάστε γυναῖκες...εἰσάστε ἄντρες· καὶ καλύτερες απ' ἄντρες!...

—Ἄς εἶσατε καλά, καπετάνιο, τοῦ ἀποκρίθηκε ἡ Χαΐδω· ἐμεῖς δὲ θέλουμε τιμές· ἐμεῖς κάναμε αὐτὸ πού εἶπε ἡ καρδιά μας· ἡ ἀγάπη στοὺς δικούς μας, στὰ σπῖτια μας καὶ στὴν πατρίδα.

Ὁ πολέμαρχος ἔβγαλε κι' ἕνα γιορτάνο, ἀσημένιο, πλουμισμένο μὲ κοράλι καὶ συντέφει, δουλεμένο ἀπὸ μαστορεὺς ξακουστούς στὰ Γιάννενα:

—Κί' αὐτὸ τὸ γιορτάνο, τῆς εἶπε, στ' ἀγόρασε τὸ Σοῦλι, μὲ ρεφενέ.

—Δὲν ἔχω, καπετάνιο, τοῦ ἀπολογήθη, μὲ τὰ μάτια κάτω, ἀνάγκη ἀπὸ στολιδία Μουδού· ἡ μάνα κι' ὁ πατέρας μου.

Ὁ Μπότσαρης τῆς τὸ πέρασε στὸν ἄσπρο τῆς λαϊμό:

—Τὸ ξέρουμε πὼς ἔχεις, τῆς εἶπε· μὰ τοῦτο εἶνε ἀπὸ μᾶς· κ' εἶνε γιὰ νὰ θυμᾶσαι τὴ γαλή μερὰ καὶ τὴ δόξα τοῦ σπαθιοῦ σου!

—Πέσαμε ἀπάνω στὴν Ἀρβανιτιά σάν τὰ τσακάλια!

Ἡ Χαΐδω θυμότανε, πὼς ἄμα τὴν ἄφησε ὁ πολέμαρχος, τὴν εἶχε ζυγώσει ὁ Φῶτος. Τὴ δύναμι ποῦχε θέλει γιὰ νὰ τοῦ κούψῃ τὴν ταραχὴ τῆς! Μῆσα στὴν ἄκρα ἀσφάλεια τῆς καρδιάς τῆς, δὲν καταλάβαινε τί μπορούσε νάνε ἡ γλυκεῖα τούτη ταραχὴ πού τὴν κυριεῖ.

—Δός μου τὸ χέρι σου, Χαΐδω, τῆς εἶπε τὸ παλληκάρι.

—Γιατί, ὄρη Τζαθέλλα; τὸν ρώτησε.

—Θέλω νὰ τὸ ἴδω καλά καὶ νὰ τὸ καμαρώσω ποῦφαγε τόσοσους Τούρκους!

Ἡ Χαΐδω τοῦδωσε τὸ χέρι τῆς, κοκκινίζοντας σάν παπαρούνα. Τὸ κούταξε καλά:

—Ποῖός νὰ τὸλεγε, ποῖός τὸ περίμενε, ἀπὸ τοῦτο τ' ὄμορφο κι' ἄσπρο χεράκι!

Τὸ κράτησε μέσα στὸ δικό του· κι' ἀέφανα τῆσφιξε. Ἡ Χαΐδω ἔνοιωθε τὴ ζέση τῆς φύχτας του γύρω στὰ δάχτυλά τῆς· καὶ τὴ δύναμι τοῦ παλληκαριού ὡς τοὺς ἄρμούς τῶν κοκκάλων τῆς. Ἐνα γλυκὸ ἀνατριχίσιμα χύθηκε σ' ὄλο τὸ κορμὶ τῆς. Τράθῆξε τὸ χέρι τῆς.

—Μᾶς, συλλογιόμαστε καθόλου; ρώτησε ὁ Φῶτος.

—Ἄν σὰς συλλογιόμαστε; τοῦ ἀποκρίθη γελαστὰ: Γί' αὐτὸ πέσαμε ἀπάνω στὴν Ἀρβανιτιά σάν τὰ τσακάλια; γιὰ νὰ σὰς ξεσοκαθώσουμε. Ὅλο τὸ Σοῦλι λαχτάρειζε γιὰ τὴ ζωή σας.

—Μὰ δὲ μᾶς ἀείζει—ἐκαμ' ὁ Φῶτος, θέλοντας νὰ τὴ δοκιμάσῃ, χωρὶς ὅμως νὰ ξέρῃ κι' αὐτὴς γιὰτί.

—Ἄν δὲ σὰς ἀείζει κι' ἐσὰς, ὄρη Τζαθέλλα, τότε σὲ ποιοὺς θὰ τ' ἀείζει; Ἡ λὲς πὼς δὲν τὰ μάθαμε καὶ τὰ δικά σας; Στὰ οἶδρα, μῆσα σὲ ἄπιστα σκυλιά, στὰ Γιάννενα, καὶ δὲν τὸ θάλατε κάτου! Τὴ σουβῆλα φέρανε, νὰ σὰς ψήσουνε ζωντανούς· καὶ δὲ ντροπιᾶστε τὸ Σοῦλι! πολεμήσαμε γιὰ τὸ καμάρι καὶ τὴν περηφάνεια μας!

Ὁ Φῶτος δὲ χόρτανε νὰ τὴ βλέπῃ, ν' ἀκούῃ τὴ φωνὴ τῆς καὶ τὴν παράξενη εὐλωγία τῆς—τόσο σπάνια γι' αὐτὴ, τὴ λιγύλογη. Καὶ σὲ λιγάκι, ἄμα γύρισε πλάι στὴ Μόσχω, ἄκουσε τὴ μάνα του νὰ τοῦ λέη:

—Αὐτὴ τανε, γόκα μ', νύφη γιὰ σένα! Μὰ θλέπεις ὁ πατέρας σου δὲ μπορεῖ νὰ θῆγ ἀπὲ λόγῳ! Καὶ τώρα ποῦνε λαεῦμένος κι' ἀνήμπορος στὸ στρώμα καὶ θαρρεῖ πὼς θὰ πεθάνῃ—γιὰτί θαρρῶ πὼς θὰ πεθάνῃ—τώρα εἶνε πού δὲ θέλει ν' ἀνοῖσῃ τίποτα γι' αὐτὸ!

Δὲ μπορούσε ἡ Χαΐδω νὰ ξεχάσῃ οὔτε στιγμὴ αὐτὰ τὰ λόγια. Τῆγε πάρεϊ ἀβέλα τ' αἰτὶ τῆς, κεί πού καθότανε πλάι στὴ Μόσχω. Ἡ κάθε λέξι ἀπ' αὐτές κι' ἀπὸ μὴ μαχαριά, ὀδύσια στὴν καρδιά τῆς. Τὸ πανηγύρι, τέλειωσε. Ὁ κόμοις ἄρχισε ν' ἀδειάζῃ τὴ μικρὴ πλατεῖα μπροστὰ στὸν "Ἀη-Δο"· το. Ἡ Χαΐδω γύριζε στὸ σπῖτι μὲ τὸν πατέρα τῆς. Ὁ γέρο Σέχης τῆς εἶπε κάποια στιγμὴ:

—Μοῦ στείλανε, παιδί μου, σήμερα σωρὸ τὰ προζενιά: Ὁ Κίτσος τοῦ Πανουφάρ· ὁ Γούργης τοῦ Δράκου...

—Μὴν πᾶς, πατέρα, πιδὸ μα...

κρού-τόν Έκοφε ή Χάιδω-δέν έχεις τσούπρα γιά παντρεία... Δέ θέλω γαμπρό έγω!

Ο γέρο Σέχος κοντοστάθηκε· την κούταξε σασιτισμένος:

-Γιατί, όρη;

-Γιατί έμια...παντρεμένη! άπολογήθη, μ' ένα γέλιο παρά ξενο, πικρό.

-Τί γαζολογάς αυτό, όρη; Έκαμε θυμωμένος ό γέρο-καπετάνιος: Ποιά είνε ή παντρεία σου;

-Παντρεύηκα τό γιαγαγάνι παντρεύηκα τό ντουφέκι παντρεύηκα τό Σούλι· θά μείνω καπετάνιοσα.

-Κ' ή καπετάνιοσα, όρη, μείνου άνύπαντρες ; Η Μόσχω δέν είνε καπετάνιοσα; Καί δέν έχει άντρα και παιδιά;

-Έχει όμως τό Τζαθέλλα, τού άποκρίθη κοφτά.

-Ο Τζαθέλλας είν' ένας-εϊπ' ό γέρος: Δέν ύπάρχει δεύτερος μέσα στό Σούλι. Μά κ' οι καπετάνιοι, πού μού στέλνουν προξενιά δέν είν' άγαμιοί: Ο Πανομάρας δέν είνε λίγος, όρη! Ότε ό Δράκος!... Ότε οι άλλοι!...

-Μή χάνης άδικά τά λόγια σου, πατέρα, τούκαμε μ' άπόφασι, δέν παντρεύομαι!

-Πάει, μουρούοιρε ό γέρο Σέχος, άπελπισμένος: Ψήλωσε ό νοός της· πήραν άέρα τά μαυιά της!

Κάι μπήκανε στό σπίτι ψυχραμένοι. Σέ λίγες μέρες μαθαίναν στό Κακσοούλι πώς στά Τζαθελλέικα τοιμάζανε τό γάμο τού Φώτου γιά την πρώτη Κυριακή, πού ρχότανε. Όλοι ξέρανε πώς ήτανε θέλημα τού πατέρα του:

-Νοιώθω πώς θά πεθάνω, έλεγε· θέλω να ιδώ τή χαρά τού γιουό μου, πριν φύγω από τόν κόσμο!

Η Χάιδω άπόφευγε πεινά να ιδή τό Φώτο. Κλειστήκε μέσα, γιά να μήν τύχη και τόν άπαντήση πουθενά. Καί τρεις μέρες πριν τού γάμου έκανε την άρρωστη· έπεσε στό στρώμα, γιά να μήν πάη στό μυστήριο. Ένα άίσθημα λυτρωμού είχε πλημμυρίσει την καρδιά της, όπως όταν έχουμε άνθρωπο πολύ δικό μας έτοιμοθάνατο, πού θασάνιζεται και θέλουμε τέλος πώς έρχεται ό θάνατος να τόν γλυτώση. Έτσι κ' ή Χάιδω, σά νύκανε κάποιο δικό της, πού δέν είχε όμως πεινά ζωή· και μοναχή τού παιδεύτανε: Από τή μιά μεριά λυπότανε, πού τόν έχανε· κι από τήν άλλη έννοιθε άνακούφιση θαθεία, πού τέλειωνε κάτι καταδικαμένο. Άμα χτυπήσαν όμως ή καμπάνες τού Άη Δονάτου, γιά τό μυστήριο, τά μάτια της θουρκώσανε· είχε γείρει κατά τόν τοίχο· και χωρίς να νοιώθη αυτό πού κάνει, δάγκωνε δυνατά τό μαξιλάρι της. Άγνη, άπονήρευτη και θρήσκα, θάρρευε πώς τελειώναν όλα, πώς πάει, ό Φώτος είχε πεθάνει πεινά γι' αυτή. Άν πριν δέν είχε άποκοπήση ούτε να κутτάξη μέσα της, να ψάξη, να βρη άν τόν άγάπαγε ή όχι-τόρα τ' άπόφευγε δυό φορές: Πώς να σηκώση τά μάτια να κутτάξη έναν παντρεμένο; Καλύτερα ή γη ν' άνοίξη και να την καταπιή, παρά να κολαστή, πέφτοντας σε τέτοιο θαρδύ άμάρτημα. Πώς θ' άντίκυριζε Θεό στην τελευταία κρισι; Πώς θαθέλετο τόν πατέρα της, τή μάνα της, τή Λάμη, τις άλλες φιλενάδες της; Πώς θα σήκωνε τά μάτια της στο Φώτο τόν ίδιο, με την ψυχή γεμάτη έννοχη άγάπη; Είχε βάλει δύναμη· κ' ήτανε θέσθαυ πώς είχε και νικήσει τόν κρυό της πόθο. Μά γελιότανε. Όλο τό Κακσοούλι μάντευε τί γινότανε μέσα στις δυό τούτες καρδιές. Ό,τι δέ θέλανε να ξέρουνε και να μολογούν, ή Χάιδω και ό Φώτος, οι άλλοι τό είχαν δει, με τό φως της άγνείας, γιά τά δυό τούτα περιήρνια παιδιά τού θουνού, ποτάν ή δόξα κ' ή έλπίδα τους: Άντρες, γυναίκες, κρισιτσι, παλληκάρια, είχανε σθήσει αυτό τό γάμο τού Φώτου:

Άπες πώς δέ γίνηκε ποτέ. Γιά τό Κακσοούλι γυναίκα τού Φώτου έπρεπε ναίνε ή Χάιδω. Καί τούς είχανε παντρήσει στη συνείδησι τους, χωρίς οι ίδιοι να τό ξέρουν· είχανε παντρήσει την όμορφιά της, τή λεβεντιά της, την παλληκάρια της, τά δνόματά της. Κι άν ήτανε στό χέρι τους, θα παντρεύανε και τά κορμιά τους-μακάρι με τή βία! Ήτανε δυό πλάσματα, τόσο από τή φύσι καιωμένα να γίνουσι ταίρι και να ζήσουνε μαζί, πού φαινότανε τό πού παράξενο πράμα, παράξενο μέχρι τερατωδίας, πώς τούς είχε χωρίσει ένας λόγος,-μιά θέληση, άνθρώπου κι ένα στεφανύ θιαστικό. Γι' αυτό παντού τούς θέλανε μαζί· να θρискονται κοντά· μαζί να τραγουδοούν και να χορεύουν· μαζί να ρίχνουσι στο σμάδι. Κι' άμα τούς ελλ'υνε σε όρόμο ή σε παράμερο, ύλοι φεύγανε διακριτικά, να τούς άφήσουνε μο-

νάχους. Τούς έκανε πλάτες όλο τό Κακσοούλι. Ο Φώτος τ'άχε μαντρεύει· όχι όμως ή Χάιδω: Άγνότερη άπ' αυτόν, έδιωχνε πάντα κάθε κακό άπ' τό κεφάλι της.

Γι' αυτό τώρα, ξεπαλωμένη στο μιντέρι, μέσα στον όντα, πού τόν πλημμύριζε σιγά-σιγά τό μούχρωμα άπ' τό σκοτάδι, άνασταναζε:

-Π' άνάθεμά σε, Τζαθέλλα!

-Δε μπορούσε να τό νοιώση αυτό και να τό συμπάθηση : Γίως άποκότρες ν' άπλώση χέρι άπάνω της: Δέν ήταν ή προσβλή μονάχα, σε μιá τσούπρα καπετάνιου· ήταν ή προσβλή σ' αυτήνε, προσωπικά πού την έκαίγε: Τόσο λίγο καταλάβαινε, λοιπόν, αυτός, τό θάσασ της ψυχής της, τό μεγάλο καιμυ, πούθσοκε στην καρδιά της νύχτα μέρα· τόν άγώντ πούκανε να τόν σήση για πάντα· τ' άγιο κι' ευγενικό, τό θουλό άίσθημα πού να θυσίας όλα σ' αυτό, χωρίς να θυλάη από τά χείλη της ένα λόγο, χωρίς να γυρέη τίποτα ποτέ!... Κι' αυτός, άντρας κιάλος νεϊόπαντρες, τή μεταγειρίζοντε σαν κάποια τσούπρα, έταίπατη κι' άλαφριά, πού θα μπορούσε να την ελεγοίνιση γιά τά τά κέφια τού! Αυτό τόν είχε τόσο ψηλά· κι' αυτός έπερτε τόσο χαμηλά!...

-Π' άνάθεμά σε, Τζαθέλλα! Πιστόλα τού χρειαζότανε.

Δε μπορούσε να τό χωνέψη πώς είχε γελαστή γι' αυτόν· πώς ήτανε τόσο κάτω. Άκουσε διπλά πατήματα στην πέτοινη σήλα:

-Έσού 'σαι, πατέρα; Έσού 'σαι, μάνα; Έσεις είσαστε;

-Ναι, έμεις; της άποκρίθηκαν.

Σηκώθηκε· πήρε τόν προντζινο λύχνο με τις τρεις γυλώσες, πήγε, τόν άναψε και γύρισε:

-Βάζε να φάμε λίγο ψωμί, της είπε ό γέρο Σέχος. Καί πρόστασε με καμάρι: Έμαθα πώς άπόψε τ'άδειξες πάλι, κάτω στις πλατάνες: Έκομες τό τομάρι με τό γιαγαγάνι, σαν παληός πολέμαρχος!

Η Χάιδω ρώτησε:

-Τόσο νωρίς θα βάλω γιά ψωμί;

-Ναι, παιδί μου, έξήγησε ή μάνα της: Θα πάμε στού Τζαθέλλα!

-Θά πάτε στού Τζαθέλλα;

-Όχι μονάχα έμεις, παιδί μου θάρθης και σύ!

-Κι' έγω; Γιατί;

-Πεθαίνει, παιδάκι μου, ό Λάμπρος! Είνε πολύ άσχημα. Ψυχομαχάει· άγγελοφορέθηκε· κι' έχουμε χρέος να πάμε, να παραστεκούμη τή Μόσχω τέτοιες ώρες!

Η Χάιδω άπόμεινε θουθη. Ψυστερα τράβηξε τό σοφρά κι' άρχισε να τρέφει γιά τό δέπνιο. Ο γέρο Σέχος ήτανε σκουτωλωτός. Αυτός ό θάνατος τού Τζαθέλλα τόν έβριχνε σε σιλογή θαθεία. Δέν ήτανε λίγος καιρός, πού ό λαός γιά να τού δάση χαρά, ποτάν άνήμπορος και πάλυε

στό στρώμα με τό χάρο, τόν είχε κάμει, με κοινή δοή, πολέμαρχο. Ποιόν θα θάσανε τώρα στο ποδάρι του ; Έχανε τό γέρο Μπότσορη. Μά ό λαός, πρό πάντων οι νεότεροι, δέ θέλανε αυτόν: Θέλανε τό Φώτο. Πώς θα τ'άπαρι· όμως ό γέρο Μπότσορη; Ο Σέχος ήτανε με τό μέρος του. Καί τόν γυριόζοντε πολύ.

Φάγανε γρήγορα ψωμί. Η Χάιδω δέ μιλούσε κι' αυτή, σαν τόν πατέρα της. Συλλογιότανε πώς σε λιγάκι θαθέλετο τό Φώτο. Η καρδιά της χτυπούσε. Δε θάθελε να τόν άπαντήση τόσο σύντομα. Προσπάθησε να τό ξεφύγη. Μά ό γέρο Σέχος ήθελε σώνει και καλά να την πάη μαζί του. Στο Τζαθελλέικο ήταν άνω-κάτω. Γέρνοντας ό ήλιος, είχε χειροτερέψει άσάφια πολύ θουραία. Όταν μπήκανε στη μεγάλη κάμαρη πού είχαν τόν έτοιμοθάνατο καπετάνιο, ή Χάιδω κατάλαθε πώς δέν είχε πολλή ώρα ζωη ακόμα. Ήτανε κατάχλωμο, σουρωμένος, περιχμωμένος κρουν ιδρώτα· τά μάτια του στηλωμένα ψηλά, δίχως έκφορη· ναμμία, σά ναύλινα· άόσασνε γρήγορα και με μεγάλο κόπο· και τό στήθος του σηκωνότανε πεινά πιθαμή από τό στρώμα. Η Μόσχω έστεκε πλάι στο μαξιλάρι του, όρη, με θουρκωμένα μάτια. Οι άλλοι παραστεκάνε θουθοί. Ο καπετάνιος σά νάρθε στον εαυτό του κάποια στιγμή:

-Πού είνε ό Φώτος; μουρούοιρε.

-Τό παλληκάρι πρόβαλε και σίμως, κρατώντας τά δάκρυά του.

-Πρόσταξε, πατέρα!

(Άκολουθεί)

Ο Πανομάρας